

SKARDINIAI AUTOMOBILIUKAI

Liucijus Suslavičius

Muziejuose galima pamatyti kelių tūkstančių metų senumo molines arklių, jaučių, pakinkytų į gremėzdiškus dviračius vežimus, dramblių, kupranugarių statulėles. Tai senai praėjusiais amžiais gyvenusiu vaikų žaislai. Tokie radiniai, be kita ko, parodo mums, kokiomis transporto priemonėmis važinėta tais laikais, kai buvo pagaminti tie senoviniai žaislai. O kokiais žaislais žaidė prieš šimtą metų pionieriškomis automobilio dienomis gyvenę vaikai? Automobiliai jau buvo, bet nei "Bburago", nei "Matchbox", nei "Maisto" ar kitos šiandien populiaros miniatiūrinės automobilių kopijas gaminančios firmos dar neegzistavo, kaip nebuvo nei spalvingų plastmasių, lengvai liejamų metalų lydinių ir tikslių liejimo formų gamybos technologijų.

Ir visgi jau XIX amžiaus pabaigoje ne tik suaugę galėjo "pajusti automobilizmo skonį". Greta tradicinių alavinių kareivėlių, skudurinių lėlyčių, medinių arkliukų vaikams buvo siūlomi ir žaisliniai automobiliai iš metalo. Tuo metu Vokietijoje, Niurnbergo mieste ir jo apylinkėse klestėjo mechaninių žaislų gamyba. Vokiečių meistrams pavyko sukonstruoti kompaktiškus spyruokle varomus varikliukus, kuriuos jie netruko panaudoti žaisluose. O pačius žaislinius automobiliukus jie gamino iš minkštos plonos dažytos skardos. Žaislų detalių sujungimui buvo naudojamas litavimas arba jas suverždavo miniatiūriniais varžteliais, automobiliukų kėbulus ir rėmus dažydavo rankomis. Automobiliukų rėmus ir kėbulų dalis lankstydavo iš skardos panaudodami medinius puansonus ir po to tiksliai iškirpdami žirkėmis. Pirmieji tokie žaislai vaizdavo dar XIX amžiaus pabaigos automobilius, panašius į karietas be arklių. Neretai į juos pasodindavo iš papje-maše pagamintas ir nuspalvintas figūrėles, uždėdavo tikros gumos padangas. Keitėsi automobiliai, keitėsi ir juos vaizduojantys žaislai. Kai tik atsirado uždari kėbulai, juos nedelsiant įsisavino žaislų gamintojai, sugebėję savo miniatiūrose sumontuoti netgi atidaromas dureles su veikiančiomis rankenėlėmis. Nuolat gerėjo nudažymo kokybė – buvo sugalvota nebe rankinio, o mašininio skardos ruošinių dažymo keliomis spalvomis technologija, kas iš esmės pagerino kokybę, žaislų išvaizdą ir kartu leido kiek sumažinti kainą. Žaislų gamintojai kasmet sugalvodavo vis naujų įdomių sprendimų - įstiklindavo žibintus ir langus, uždėdavo emblemas, vėliau, 1925 metais žaislų gamintojas "MOKO" pagamino net prisukamą limuzino modelį su variklio maketu, kurio stūmokliai, žaislui riedant, judėjo aukštyn-žemyn, ir, pakėlus variklio gaubtą, tai puikiausiai matėsi! Tuo metu garsėjo firmų iš Niurnbergo "Bing", "G.Karette", "Distler", "Marklin", "Giunthermann", "Karl Bub", "Tipp", prancūziškų firmų "CR", "Meccano", "CIJ", "Jep", "Jouets Citroen" skardiniai automobiliukai. Itin įdomi pastarosios firmos gamintų žaislinių automobilių istorija – mat, Andre Citroenas, norėdamas privilioti kuo daugiau pirkėjų, kiekvieno įsigijusio naują "Citroen"

markės automobilį vaikams padovanodavo labai kokybišką žaislinį "Citroen". Ir niekaip kitaip gauti miniatiūrinį "sitroeną" nebuvo galima! Šiandien toks automobiliukas firminėje dėžutėje kolekcionierių aukcionuose neretai pasiekia fantastišką kainą – priklausomai nuo to, ar žaislas gerai išlikęs, jis gali kainuoti 6-8 tūkstančius eurų. Ir tai ne riba – buvo skardinių automobiliukų, parduotų ir už dvigubai didesnę kainą. Beje, tų antrajame - ketvirtajame praėjusio amžiaus dešimtmečiuose gamintų ir tada tik žaislais laikytų automodelių vertė šiandien priklauso ne nuo jų sudėtingumo ar nudažymo spalvingumo, o greičiau nuo to, kiek jų dar išliko...

Skardinių automobiliukų epocha baigėsi po Antrojo pasaulinio karo, penktojo dešimtmečio pabaigoje. Dar karo metu, atsiradus naujoms technologijoms, žaislai ir lygiagrečiai su jais tikri masteliniai automobilių modeliai pradėti gaminti iš polistirolo bei naujų specialiai tam skirtų metalo lydinių. Kiek ilgiau skardiniai automobiliukai išliko tuometinėje TSRS – juk net ir šioje sferoje ji technologiškai buvo atsilikusi nuo Europos. Gerai atsimenu maždaug masteliu 1:50 pagamintus "ZiS-5" – vaikystėje turėjau ne vieną tokį žaliai dažytą sunkvežimį ir raudonai dažytą gaisrinę. Kur kas sudėtingesnis buvo limuzino "ZiS-101" pavyzdžiu pagamintas automobiliukas su spyruokliniu varikliuku. Jis buvo gaminamas tik rusvos spalvos kėbulu ir juodais sparnais bei, kaip ir prototipas, gale turėjo atlenkiamą grotuotą platformą lagaminams. Kiek pamenu, būtent ši detalė nulūždavo pirmiausia...Be šių skardinių automobilių, gaminti ir visai nedideli – maždaug 1:80 mastelio sunkvežimiukai su chromuotais falšradiatoriais. Jų būta visokių – ir savivarčių su atidaromu galiniu bortu, ir benzino cisternų, ir mažučių gaisrinių. Rėmas su priekiniais ir galinių ratų sparnais, iš vieno skardos gabalo šampuota kabina su variklio gaubto šonais, juos jungianti mažutė skardinė detalė su keturiais užlenkiamais kabliukais, iš dviejų šampuotų puselių sudėti metaliniai ratukai – tokie buvo šie automobiliukai. Greičiausia juos gamino su iš Vokietijos pagal reparacijas gautais įrengimais, kadangi gerai įsižiūrėjus galima atpažinti, jog prototipu šiam žaislui pasitarnavo prieš karą Vokietijoje gamintas sunkvežimis "Ford BB"! Patikėkite, jei pavyktų kur nors senoje palėpėje ar namo rūsyje rasti tokių žaislinių automobiliukų, galite manyti, jog jums nepaprastai pasisekė – turite beveik muziejinę vertybę, o jau retenybę tai tikrai!